

Позняков Спартак Петрович
д.ю.н., доцент кафедри
господарського права та процесу,
Університет ДФС України

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ЛЮДИНИ У СФЕРІ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМА ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

У статті обґрунтовується необхідність більш глибокого дослідження правового регулювання професійного розвитку людини у сфері інноваційної економіки України як одного із пріоритетних і перспективних напрямів науки і практики.

Ключові слова: професійний розвиток людини, інноваційна економіка, господарсько-правове регулювання.

В статье обосновывается необходимость более глубокого исследования правового регулирования профессионального развития человека в сфере инновационной экономики Украины как одного из приоритетных и перспективных направлений науки и практики.

Ключевые слова: профессиональное развитие человека, инновационная экономика, хозяйственно-правовое регулирование.

The article substantiates the need for a deeper study of the legal regulation of professional development rights in the innovation economy of Ukraine as one of the priority and promising areas of science and practice.

Keywords: Professional human development, innovative economy, economic and legal regulatio.

Постановка проблеми. Глобалізація, зміна технологій, перехід до постіндустріального, інформаційного суспільства, утвердження пріоритетів сталого розвитку, інші властиві сучасній цивілізації риси зумовлюють розвиток людини як головну мету, ключовий показник і основний важіль сучасного соціально-економічного прогресу [1]. Сучасні орієнтири публічних реформ в Україні охоплюють широкий набір стратегічних перетворень, і зокрема формування ефективної моделі публічно-приватного партнерства, запровадження кластерного принципу ротації кадрів, перегляд

кваліфікаційних вимог, повна переатестація кадрів тощо. При цьому у положеннях Стратегії сталого розвитку „Україна–2020”, схваленої Указом Президента України від 12.01.2015 № 5/2015 акцентується увага на удосконаленні якості кадрового (людського) потенціалу де вирішальними мають бути не тільки професійні, а й особистісні якості людини [2].

Виходячи із результатів аналізу проблем професійного розвитку людини у суспільстві, необхідно зазначити, що вона є багатоаспектною за напрямками практичного застосування і предметною за сферою наукових

інтересів (соціальних, економічних, управлінських, юридичних та ін.). Зокрема, юридичний аспект проблеми пов'язаний насамперед із станом і перспективами правових умов самостійної реалізації людиною своїх прав і свобод щодо освітньо-професійного розвитку її особистості, соціальних потреб, реалізації господарської свободи людини у інноваційній економіці, а також утворенням правових умов для захисту конституційних прав громадян на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності тощо (дослідження проблеми на рівні докторських дисертацій проводилися: Ю. Є. Атаманова, Р. В. Шаповал та ін.; кандидатських: В. Р. Кравець та ін.). Разом із цим, у загальній сукупності проблем досліджуваних вченими щодо професійного розвитку людини, у т. ч. в економіці, залишаються не достатньо з'ясованими зазначені питання у сфері господарсько-правового регулювання.

Отже, **мета статті** є обґрунтування проблеми професійного розвитку людини у сфері інноваційної економіки України як одного із пріоритетних і перспективних напрямів науки господарського права і практики правового регулювання господарської діяльності.

Огляд останніх досліджень та публікацій. Проблемами які піднімаються у статті приділено значну увагу вчених, зокрема: Ю. Є. Атаманова, В. С. Марцин, С. В. Мочерний, Я. С. Ларіна, О. А. Устенко, С. І. Юрій, Т. В. Бауліна та інші.

Виклад основного матеріалу. Статистичні дані ¹ за останні п'ять років свідчать про, недосконалість відносин правозабезпечення і правореалізації у сфері права на працю, вільного вибору трудової діяльності та пов'язаних із ними правами та свободами. Також за даними окремих спеціальних досліджень встановлено зниження ефективності проведення державної економічної політики у сфері формування інтелектуального капіталу для реалізації цілей розвитку національної економіки інноваційного типу [4, с. 2] та ін. Рекомендаціями парламентських слухань на тему: «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» встановлені основні фактори, що перешкоджають здійсненню інноваційній діяльності в Україні, серед яких не досконалість нормативно-правового забезпечення (40,4 %) і дефіцит кваліфікованого персоналу (20 %) тощо [5].

В Україні на даний час прийнята складна сукупність публічно-правових актів різних видів, що формально спрямовані на удосконалення і розвиток досліджуваних суспільних відносин.

¹ За даними Державної служби статистики України, ситуація на ринку праці характеризується скороченням зайнятості та зростанням безробіття. Так чисельність зайнятого населення у віці 15-70 років у I кварталі 2016 За період з 2010 року до I кварталу 2016 року рівень економічно-активного населення у віці 15–70 років знизився з 20 894,1 до 17 822,2 осіб. Кількість населення, що зайняте економічною діяльністю знизилась з 19 180,2 до 16 054,8 тис. осіб [3].

Серед них, наприклад, Основні напрями розвитку трудового потенціалу в Україні на період до 2010 року, схвалені Указом Президента України від 3.08.1999 р. № 958/99; Національна доктрина розвитку освіти, затверджена Указом Президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002; Концепція Загальнодержавної цільової соціальної програми збереження і розвитку трудового потенціалу України на період до 2017 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22.07.2009 р. № 851-р; Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів, схвалена Постановою Верховної Ради України від 21.10.2010 р. № 2632-VI та інші. Також прийнято низку Законів України, таких як: «Про професійно-технічну освіту» від 10.02.1998 р. № 103/98-ВР; «Про зайнятість населення» від 5.07.2012 р. № 5067-VI; «Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності» від 22.06.2012 р. № 5026-VI; «Про професійний розвиток працівників» від 12.01.2012 р. № 4312-VI, Господарський кодекс України та ін.

Мета і завдання зазначених та інших прийнятих на їх виконання публічно-правових актів спрямовані на задоволення потреб і інтересів як самої людини щодо освіти протягом життя і її професійного розвитку в інноваційній економіці, так і потреб удосконалення правового забезпечення діяльності підприємств, регіонів і пріоритетних сфер національної економічної системи.

Разом із цим проста сукупність значної кількості публічних нормативно-правових актів (програм, стратегій, законів та ін.) та закріплених у них логічних завдань і напрямів суспільного розвитку освіти, прав і обов'язків роботодавців, можливостей професійного розвитку працівників тощо не спроможна сама по собі ефективно вирішити проблему, скажімо, регіонального інноваційно-господарського розвитку і правового захисту людини-творчої на підприємстві (об'єднанні).

У цілому, згідно із державними стратегіями в інноваційній сфері, освіта людини в економіці, поряд із інноваціями, інформаційною інфраструктурою та інституційною основою визнається основними оціночними критеріями інноваційності економіки. Виходячи із постулатів економічної теорії у разі методологічно вірної публічно-правової спрямованості розвитку системи освіти у робітників та роботодавців формується мотивація до винахідництва, раціоналізаторства та нововведень [6, с. 182]. На наш погляд, така мотивація можлива у разі наявності методологічно вірно сформованих ресурсо-забезпечуючих сприяючих і стимулюючих правових умов як на рівні суб'єкта господарювання або їх об'єднань, методично обґрунтованого роздержавлення і децентралізації функцій публічного управління, насамперед, у сферах освіти, науки і виробництва з метою забезпечення організації локального (компактно-місцевого) професійного

саморозвитку для роботодавців та найманих працівників підприємства.

Водночас існує ряд системоутворюючих методологічних проблем організації господарсько-правового забезпечення професійного розвитку людини у зазначених умовах господарювання.

По-перше, Господарський кодекс України передбачає у нормах ст. 69, що підприємство забезпечує підготовку кваліфікованих робітників та спеціалістів, їх економічне і професійне навчання як у власних навчальних закладах, так і в інших навчальних закладах за відповідними угодами. Проте для правового забезпечення діяльності інноваційних форм суб'єктів господарювання сучасної економіки такого змісту правових норм не достатньо. Адже інноваційне господарювання передбачає об'єднання можливостей публічно-правових та приватно-правових, корпоративних й публічно-владних, навчальних й наукових та ін.

Концепція модернізації господарського законодавства на основі Господарського кодексу України передбачає такі напрями як підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції, урахування тенденцій розвитку та особливостей інноваційності в економіці тощо [7, с. 5–16]. Водночас положення зазначеної Концепції не передбачають питань господарсько-правового забезпечення людського розвитку в інноваційній економіці, що є ключовим питанням модернізації будь-якої сфери суспільної діяльності.

По-друге, у сукупності прийнятих публічних актів сфери дослідження відсутній чіткий взаємозв'язок між загальними правилами (мети, принципів, юридичних підстав і меж, напрямів, функцій) діяльності суб'єктів публічного управління щодо застосування заходів державної-правової ресурсної підтримки, адміністративно-дозвільного сприяння та економічного стимулювання.

По-третє, відсутня необхідна юридична систематизація і методична ув'язка закріплених у законодавстві заходів: 1) публічно-владного перспективного прогнозування і планування [8, с. 10], поточного моніторингу тенденцій регіонального і галузевого соціально-економічного розвитку та необхідних напрямів державної підтримки професійної підготовки працівників у галузях і сферах економіки де вона потрібна; 2) спрямування і координації публічно-сервісної (забезпечуючої) діяльності як спеціально уповноважених (центральных і місцевих) органів публічного управління у сфері економіки, так і формування публічно-правової (законодавчої) компетенції громадсько-господарських самоврядних координаційних структур (комітетів, рад, асоціацій, торгово-промислових палат тощо); 3) децентралізації і роздержавлення функціональної структури і повноважень органів виконавчої влади і їх передання із необхідними ресурсами до компетенції органів місцевого самоврядування, міжгалузевих і

галузевих громадсько-господарських сервісних самоврядних організацій та їх об'єднань.

По-четверте, не вирішені проблеми господарського законодавства щодо функціонування системи безперервної освітньо-виробничої економічної підготовки кваліфікованих професійних службовців публічного управління у кластерах, технопарках тощо таких типів як: «вищий навчальний заклад – інноваційне підприємство – практичні підрозділи органів виконавчої і самоврядної влади», «менеджери інноваційних підприємств – бізнес школа – державні та комунальні підприємства у конкретних сферах, галузях економіки країни». Безумовно, лише професійно підготовлений службовець (державний або самоврядний) здатний, наприклад, найбільш раціонально забезпечити систему державного або регіонального регулювання ефективними управлінськими рішеннями щодо застосування заходів публічно-фінансової підтримки роботодавців інноваційних підприємств (їх об'єднань).

У інноваційній господарській діяльності заклади спеціальної освіти (університети, інститути, професійно-технічні училища тощо) можуть ефективно виконувати своє соціально-економічне призначення ґрунтуючись на таких наступних основних факторах. Зокрема, виходячи із об'єднання мотивацій, потреб і інтересів студентів щодо здобуття знань і навичок практичної діяльності, викладачів щодо

підтримання кваліфікації і оновлення програм навчання, науковців – впровадження вироблених інновацій та представників суб'єктів підприємництва щодо підвищення конкурентоспроможності. Таке об'єднання можливе в умовах правового забезпечення: 1) діяльності, розвитку регіональних (місцевих) державних та недержавних систем закладів безперервної бізнес освіти на принципах християнської віри протягом життя людини; 2) нормативно-правової класифікації приватних, колективних й державних потреб і інтересів інноваційного господарювання регіонального і місцевого (локального) економічного розвитку; 3) спільних публічно-управлінських й самоврядних систем забезпечення функціонування інноваційної інфраструктури² освітніх та науково-виробничих комплексів; інформаційно-правового забезпечення місцевого ринку праці і сучасних потреб національної економіки.

Отже на підставі проведеного аналізу можливо зробити такі **висновки**.

1. Проблема професійного розвитку людини в економіці є багатоаспектною проблемою і, насамперед, проблемою духовною, соціальною, економічною і

² Головне призначення інноваційної інфраструктури полягає в підтримці, сприянні, а також ресурсному та організаційному забезпеченні інноваційного процесу (фінансово-кредитному, матеріально-технічному, інформаційному, кадровому [9, с. 20].

правовою. Професійність – це талант дарований Богом і водночас те, що потребує зусиль самої людини, ресурсно-сервісної допомоги соціальних й корпоративних структур господарського управління, цілеспрямованої діяльності у сфері публічно-правової і владно-розпорядчої управлінської організації суспільних відносин, матеріального розрахунку і морально-правового обов'язку кожного перед суспільством. Тому її вирішення потребує часу, так би мовити «професійного дозрівання»: людини – суб'єкта господарювання щодо утворення внутрішньогосподарських умов для розвитку людини творчої – носія винаходу, людини – службовця публічно-владних інституцій щодо професійної здатності прийняття обґрунтованих рішень щодо забезпечення підтримки людського розвитку, а також суспільства в цілому щодо вольової здатності громадян до об'єднання, взаємодії й знаходження компромісу.

2. Господарське законодавство потребує своєї модернізації саме з погляду підвищення рівня людського потенціалу в умовах інноваційної економіки.

Професійний саморозвиток людини, безумовно, у першу чергу залежить від самої людини, її інтересів, мети діяльності, прагнень та побажань. Водночас при розробці цього питання у світлі наукових інтересів предмету господарського права необхідний подальший розвиток досліджень проблем правового регулювання діяльності суб'єктів господарювання

інноваційного типу з погляду організаційно-економічного стимулювання освітньо-професійного розвитку людини на регіональному й місцевому рівні в умовах функціонування інноваційних об'єднань.

3. Питання формування професійного трудового колективу (команди фахівців) одне із основних завдань менеджменту інноваційного підприємства який виходить, насамперед із власних економічних інтересів і відповідних можливостей забезпечити якість людських ресурсів, реалізацію права працівника на працю і його професійного розвитку, розширення або скорочення робочих місць, а отже і обмеженого забезпечення зазначених прав працівників. У цьому зв'язку заходи публічно-владної підтримки, сприяння й стимулювання роботодавців-власників (засновників) інноваційних підприємств, що починають і розвивають власну підприємницьку справу, забезпечують створення нових робочих місць, вирішують ряд соціальних питань комунального сектору, населених пунктів повинні бути пріоритетним орієнтиром у правовому забезпеченні реалізації економічної політики держави, перспективного прогнозування, планування й стимулювання регіонального розвитку, а також знайти своє місце у нормах господарського законодавства. Основними шляхами такого правового забезпечення можуть бути, насамперед, формування в окремих законодавчих актах

системи конкретних заходів ресурсної (не лише матеріальної, але й методичної, консультаційної тощо) підтримки, місцевого (за економічними районами) адміністративно-дозвільного сприяння, організаційно-економічного стимулювання за такими напрямками: 1) освітньо-професійного розвитку людини для нових та діючих інноваційних підприємств необхідних суспільству галузей і сфер національної економіки; 2) функціонування ринку праці; 3) забезпечення конкурентних відносин у сфері професійної (державної й недержавної) освіти працівників і роботодавців (власників) протягом життя у зв'язці із потребами і спеціалізацією науково-виробничих комплексів інноваційних підприємств; 4) законодавчими засобами покращення загальних публічно-правових умов праці (зменшення податкового навантаження на фонд оплати праці тощо) на підприємствах на основі інтелектуального змагання й економічних стимулів.

У зв'язку із цим також існує практична проблема сутність якої

полягає у тому, що нормативно-правові акти, що встановлюють напрями, способи, форми і засоби стимулювання соціально-економічної діяльності роботодавців – суб'єктів господарювання, юридичного захисту їх прав і державного гарантування їх соціально-економічних свобод не мають чіткої галузево-юридичної системи щодо правового забезпечення. Особливо важливо у цьому аспекті дослідити можливості співіснування і взаємодії місцевих структур публічного управління та самоврядного господарського управління.

Конституційні права і свободи на освіту, працю, вибору трудової діяльності, правового захисту результатів інтелектуальної діяльності, інвестиційні інтереси роботодавців у необхідних сферах економіки, освіти та науки, суспільна потреба формування інноваційності людського капіталу найманих працівників є одними із принципових напрямів, що потребують подальших досліджень з точки зору вироблення оптимальних форм господарсько-правового забезпечення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Національна доктрина розвитку освіти, затверджена Указом Президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002 // Офіційний сайт Верховної Ради України: Законодавство / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/>.
2. Стратегія сталого розвитку „Україна–2020”, схвалена Указом Президента України від 12.01.2015 № 5/2015 // Офіційний сайт Верховної Ради України: Законодавство / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015/>.
3. Державна служба зайнятості: Офіційний веб-сайт / [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list/category?cat_id=30543.

4. Бауліна Т. В. Розроблення організаційно-економічного механізму реалізації державної економічної політики формування інтелектуального капіталу / Т. В. Бауліна // Проблеми науки. – № 3. – 2012. – С. 2–6.

5. Рекомендації парламентських слухань на тему: «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів», схвалені Постановою Верховної Ради України від 21.10.2010 р. № 2632-VI// Офіційний сайт Верховної Ради України: Законодавство / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/>.

6. Мочерний С. В. Економічний енциклопедичний словник/ С. В. Мочерний, Я. С. Ларіна, О. А. Устенко, С. І. Юрій : у 2 т. / [за ред. С. В. Мочерного]. – Т. 1.; Львів : Світ, 2005. – 616 с.

7. Концепція модернізації хозяйственного законодательства на основе Хозяйственного кодекса Украины (проект) //Економіка та право. № 2 (15). – 2006. – с. 5–16.

8. Марцин В. С. Філософія планування в умовах виходу зі світової фінансової кризи / В. С. Марцин // Проблеми науки. – № 3. – 2012. – С. 7–11.

9. Атаманова Ю. Є. Основні проблеми системного господарсько-правового регулювання відносин в інноваційній сфері: автореф. дис. д-ра юр. наук: 12.00.04 / Ю. Є. Атаманова. – Харків, 2009. – 39 с.